

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2026. № 1. ISSN 2307-2105

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.1.119>

УДК 338.2

*О. Г. Воловін,
аспірант, ВНЗ «Національна академія управління»
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-4195-5118>*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ПОДАТКІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

*O. Volovin,
PhD student, National Academy of Management*

THEORETICAL APPROACHES TO THE STUDY OF THE IMPACT OF TAXES ON ECONOMIC DEVELOPMENT

У статті здійснено теоретичне узагальнення та систематизацію наукових підходів до вивчення впливу податків на економічний розвиток. Розглянуто еволюцію класичного, кейнсіанського, неокласичного, інституціонального підходів і теорії економіки пропозиції щодо трактування ролі оподаткування в економічній динаміці. Встановлено, що вплив податків на економічний розвиток має багатовимірний характер і залежить не лише від рівня податкового навантаження, а й від структури податкової системи, механізмів фіскального регулювання та якості інституційного середовища.

Обґрунтовано, що в сучасних умовах структурних трансформацій, воєнних викликів та євроінтеграційних процесів економіки України

застосування окремих теоретичних концепцій у чистому вигляді є недостатньо ефективним. Запропоновано авторське бачення оптимальної моделі податкового впливу на економічний розвиток, яке ґрунтується на синтезі неокласичного, кейнсіанського та інституціонального підходів із домінуванням інституційної складової. Розроблено графічну модель адаптивного податкового впливу, що відображає взаємозв'язок між податковою політикою, інституційним середовищем та результативними показниками економічного розвитку.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання як теоретико-методологічного підґрунтя для формування та удосконалення податкової політики, орієнтованої на стимулювання інвестиційної активності, детінізацію економіки та забезпечення сталого економічного розвитку.

The article provides a comprehensive theoretical generalization and systematization of scientific approaches to the study of the impact of taxes on economic development. The research examines the evolution and conceptual foundations of classical, Keynesian, neoclassical, institutional approaches, as well as the theory of supply-side economics, highlighting their methodological differences in interpreting the role of taxation in economic dynamics. Particular attention is paid to the mechanisms through which taxes influence economic growth, investment activity, employment, and structural changes in the economy.

It is established that the impact of taxes on economic development is multidimensional and cannot be reduced solely to the level of the tax burden. Instead, it depends on a complex interaction of factors, including the structure of the tax system, the design of fiscal regulation instruments, the stability and predictability of tax legislation, and the quality of the institutional environment. The study emphasizes that identical tax instruments may generate different economic outcomes depending on institutional capacity, administrative efficiency, and the level of trust between the state and taxpayers.

The article substantiates that under current conditions of structural transformations, military challenges, post-crisis recovery, and deepening European integration processes in the Ukrainian economy, the application of individual theoretical concepts in their pure form is insufficiently effective. In this context, an author's vision of an optimal model of tax impact on economic development is proposed. This model is based on a synthesis of neoclassical, Keynesian, and institutional approaches, with the institutional component playing a dominant role as a systemic foundation for effective tax policy implementation.

A graphical model of adaptive tax influence has been developed, which reflects the interconnections between tax policy, institutional environment, and key outcome indicators of economic development, such as investment activity, productivity growth, economic de-shadowing, and long-term sustainability. The proposed model demonstrates that taxes can simultaneously perform fiscal, regulatory, and development-oriented functions when embedded in a coherent and adaptive policy framework.

The practical significance of the obtained results lies in their applicability as a theoretical and methodological basis for the formulation and improvement of tax policy aimed at stimulating investment activity, reducing the shadow economy, strengthening institutional trust, and ensuring sustainable economic development in the long run.

Ключові слова: *податки; податкова політика; економічний розвиток; податкове навантаження; інституційне середовище; фіскальне регулювання; економічне зростання; адаптивна податкова модель; інвестиційна активність; детінізація економіки.*

Keywords: *taxes; tax policy; economic development; tax burden; institutional environment; fiscal regulation; economic growth; adaptive tax model; investment activity; economic de-shadowing*

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Податки є одним із ключових інструментів державного регулювання економіки, за допомогою

яких формується дохідна база бюджету, здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів та створюються стимули або обмеження для економічної активності суб'єктів господарювання. Водночас вплив податкової системи на економічний розвиток має багатовимірний і суперечливий характер, що зумовлює наявність різних, а інколи протилежних, наукових підходів до оцінки ролі податків у процесах економічного зростання.

В умовах структурних трансформацій, посилення глобальної економічної нестабільності, воєнних викликів та поглиблення євроінтеграційних процесів особливої актуальності набуває проблема теоретичного осмислення механізмів податкового впливу на економічний розвиток України. Сучасний етап розвитку національної економіки характеризується поєднанням фіскальних обмежень, асиметричної інституційної спроможності, високого рівня тінізації та необхідності фінансування відновлення економіки, що істотно ускладнює формування ефективної податкової політики.

За таких умов традиційні підходи до оподаткування, орієнтовані переважно на фіскальне наповнення бюджету, не забезпечують достатніх стимулів для інвестиційної активності та довгострокового економічного розвитку. Це зумовлює потребу в комплексному теоретичному аналізі впливу податків на економічні процеси з урахуванням сучасних інституційних та структурних особливостей розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впливу оподаткування на економічний розвиток належить до міждисциплінарних проблем сучасної економічної науки, оскільки поєднує теорію державних фінансів, макроекономічне регулювання, інституційну економіку та економіку зростання. У науковій літературі сформовано кілька взаємодоповнювальних напрямів досліджень, які відрізняються як за теоретичними передумовами, так і за емпіричними висновками щодо каналів впливу податків на інвестиції, зайнятість, продуктивність та довгострокові темпи зростання.

Перший напрям охоплює класичні та неокласичні підходи, у межах яких податки розглядаються як чинник, що впливає на економічні стимули та ефективність розміщення ресурсів. У працях А. Сміта [9] та Д. Рікардо [8] закладено базові принципи оподаткування та підкреслено, що надмірний фіскальний тиск може стримувати накопичення капіталу й розвиток підприємництва. Подальший розвиток неокласичних ідей у сучасних дослідженнях зосереджений на аналізі “податкових спотворень”, втрат суспільного добробуту та оптимальної структури податкової системи. У цьому контексті значний внесок зробили Дж. Стігліц та Е. Аткинсон [4], які підкреслюють необхідність балансування між ефективністю та справедливістю оподаткування.

Другий напрям представлений кейнсіанською традицією та сучасними макроекономічними моделями фіскальної політики, де податки трактуються як інструмент стабілізації економічного циклу та регулювання сукупного попиту. Ідеї Дж. М. Кейнса щодо активної ролі держави в економіці отримали розвиток у працях сучасних дослідників фіскальної політики, які аналізують ефекти податкових змін у контексті кризи, рецесії або посткризового відновлення. У межах цього напрямку податкова політика розглядається у взаємозв'язку з бюджетними видатками, державним боргом та монетарними умовами, що дозволяє оцінювати її вплив не лише на зростання, а й на макрофінансову стабільність.

Третій напрям охоплює теорію економіки пропозиції та дослідження, пов'язані з концепцією кривої Лаффера, де акцент зроблено на впливі ставок оподаткування на ділову активність, пропозицію праці та інвестиційні рішення. Згідно з цією логікою, підвищення ставок після певного порогу може спричинити зменшення податкових надходжень через скорочення податкової бази та посилення ухилення від сплати податків. Водночас у сучасній літературі зазначається, що практичне застосування цієї концепції потребує врахування інституційних особливостей, структури економіки та рівня податкової дисципліни.

Четвертий напрям формують інституціональні та неоінституціональні дослідження, у межах яких ефективність податкової системи пояснюється якістю інститутів, стабільністю правил гри, рівнем довіри до держави та ефективністю податкового адміністрування. Представники цього напрямку (зокрема Д. Норт [7]) доводять, що однакові податкові інструменти можуть давати принципово різні результати в залежності від інституційного середовища. Цей підхід є особливо важливим для країн, які функціонують в умовах структурних трансформацій і підвищених фіскальних ризиків, оскільки в таких економіках якість інституцій часто виступає ключовим “множником” або “обмежувачем” ефективності податкової політики.

У вітчизняній науковій літературі проблематика впливу податків на економічний розвиток досліджується в контексті податкового навантаження, стимулюючої ролі податкової політики, детінізації та удосконалення адміністрування. Українські науковці аналізують податкову систему як фактор формування інвестиційного клімату, конкурентоспроможності та фінансової спроможності держави. Водночас узагальнення наявних публікацій дає підстави стверджувати, що значна частина досліджень має фрагментарний характер: або зосереджується на окремих податках і ставках, або розглядає податкову політику переважно з фіскальної позиції, недостатньо інтегруючи інституційний компонент і довгострокові цілі розвитку.

Отже, аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що вплив податків на економічний розвиток пояснюється різними теоретичними підходами, які не є взаємовиключними, а радше доповнюють одне одного. Це формує потребу у комплексному теоретичному узагальненні та побудові інтегративної моделі податкового впливу, що враховує стимули економічних агентів, антициклічні можливості фіскальної політики та інституційні умови її реалізації. Саме така логіка визначає спрямованість даного дослідження та обґрунтовує доцільність запропонованого авторського підходу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне узагальнення та систематизація наукових підходів до вивчення

впливу податків на економічний розвиток, а також обґрунтування авторського бачення оптимальної моделі податкового впливу з урахуванням сучасних структурних, інституційних та макроекономічних особливостей розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна наука сформувала низку теоретичних підходів до аналізу впливу податків на економічний розвиток, які відрізняються за методологічними засадами, трактуванням ролі держави та оцінкою наслідків фіскального втручання. Узагальнення цих підходів дозволяє комплексно оцінити податкову політику як інструмент економічного розвитку.

Класичний підхід сформувався в межах класичної політичної економії та пов'язаний з працями Адама Сміта [9], Давіда Рікардо [8], Ж.-Б. Сея. У межах цього підходу податки розглядаються як необхідний, але обмежувальний елемент економічної системи, що зменшує можливості нагромадження капіталу та стримує економічну ініціативу.

Ключовою ідеєю класичного підходу є принцип мінімального державного втручання, відповідно до якого податки не повинні порушувати природні ринкові механізми. А. Сміт сформулював фундаментальні принципи оподаткування – справедливості, визначеності, зручності та економності, які й сьогодні залишаються методологічною основою податкової науки.

У межах цього підходу податки розглядаються як:

- фактор зменшення нагромадження капіталу;
- чинник скорочення інвестиційних можливостей;
- потенційна перешкода економічному зростанню за умов надмірного податкового тиску.

Таким чином, класична теорія трактує економічний розвиток як результат вільного функціонування ринку, а податки – як допустиме, але небажане обмеження економічної активності.

Кейнсіанський підхід, сформований у 1930-х роках під впливом праць Джона Мейнарда Кейнса, кардинально змінив уявлення про роль податків в

економіці. На відміну від класиків, кейнсіанці розглядають податки як активний інструмент макроекономічного регулювання.

Податкова політика в межах цього підходу виконує такі функції:

- регулювання сукупного попиту;
- згладжування фаз економічного циклу;
- стимулювання зайнятості та виробництва.

Зміна податкових ставок використовується для впливу на рівень споживання та заощаджень домогосподарств. Зниження податків у період спаду сприяє зростанню доходів населення та активізації економічної діяльності, тоді як підвищення податкового навантаження в період піднесення може стримувати інфляційні процеси.

Зарубіжні дослідження доводять, що фіскальні стимули можуть відігравати ключову роль у подоланні кризових явищ [4-10]. Українські науковці наголошують на доцільності використання кейнсіанських інструментів в умовах трансформаційної економіки [1-3].

Таким чином, кейнсіанський підхід розглядає податки не лише як фіскальний інструмент, а як ключовий елемент антикризової та стабілізаційної політики держави.

Неокласичний підхід базується на аналізі поведінки економічних агентів у відповідь на зміну податкових стимулів. Податки розглядаються як фактор, що спотворює ринкові сигнали, впливаючи на рішення щодо праці, заощаджень та інвестицій.

У межах цього підходу основна увага приділяється граничним податковим ставкам; ефектам заміщення та доходу; втратам суспільного добробуту внаслідок оподаткування.

Неокласична теорія стверджує, що високі податкові ставки знижують мотивацію до економічної активності, скорочують пропозицію праці та інвестиційні потоки. Водночас оптимальна податкова система має забезпечувати фінансування державних потреб із мінімальними втратами ефективності.

Теорія економіки пропозиції отримала поширення у 1970–1980-х роках і пов'язана з іменем Артура Лаффера. Центральним елементом цього підходу є крива Лаффера, яка ілюструє залежність між рівнем податкових ставок і обсягом податкових надходжень.

Згідно з цією концепцією:

- за надто низьких ставок податкові надходження є недостатніми;
- за надмірно високих ставок відбувається зниження економічної активності та ухилення від оподаткування;
- існує оптимальний рівень податкового навантаження, який максимізує доходи бюджету.

Економічний розвиток у межах цього підходу стимулюється через:

- зниження податкових ставок;
- розширення податкової бази;
- активізацію підприємницької ініціативи.

Отже, економічний розвиток у межах неокласичного підходу залежить від структури та дизайну податкової системи, а не лише від загального рівня податкового навантаження.

Інституціональний підхід акцентує увагу на тому, що вплив податків на економічний розвиток визначається не лише рівнем ставок, а якістю інституційного середовища. Податкова система розглядається як складова ширшої системи формальних і неформальних правил.

Ключовими чинниками є:

- стабільність податкового законодавства;
- ефективність податкового адміністрування;
- рівень довіри платників податків до держави;
- прозорість використання бюджетних коштів.

За слабких інститутів навіть помірне податкове навантаження може стримувати економічний розвиток, тоді як у країнах із високою інституційною спроможністю податки можуть виступати фактором сталого зростання.

У межах теорій ендogenous економічного зростання податки аналізуються як інструмент впливу на:

- інвестиції в людський капітал;
- інноваційну активність;
- науково-дослідну діяльність.

Податкова політика може як стимулювати, так і стримувати довгостроковий економічний розвиток залежно від того, на які сфери спрямовуються податкові пільги та державні витрати.

З огляду на різноманіття наукових підходів до трактування ролі податків у забезпеченні економічного розвитку, доцільним є їх систематизація за ключовими ознаками. Це дозволяє не лише узагальнити теоретичні напрацювання, а й виявити відмінності у методологічних підходах, оцінці ролі держави та механізмах впливу податкової політики на економічні процеси. З цією метою в таблиці 1 наведено порівняльну характеристику основних теоретичних підходів до аналізу впливу податків на економічний розвиток.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика теоретичних підходів до аналізу впливу податків на економічний розвиток

Підхід	Представники	Роль податків	Вплив на економічний розвиток
Класичний	А. Сміт, Д. Рікардо	Мінімально необхідний фінансовий інструмент	Податки стримують накопичення капіталу
Кейнсіанський	Дж. М. Кейнс	Активний регулятор сукупного попиту	Сприяють стабілізації та зростанню
Неокласичний	А. Маршалл, Дж. Стігліц	Джерело ринкових спотворень	Залежить від структури оподаткування
Економіка пропозиції	А. Лаффер	Стимулювання виробництва через ставки	Податкове зниження активізує розвиток
Інституціональний	Д. Норт, Д. Аджемоглу	Елемент інституційної системи	Визначається якістю інститутів

Джерело: узагальнено автором.

Таким чином, різні теоретичні підходи демонструють багатовимірний характер впливу податків на економічний розвиток. Це створює методологічне підґрунтя для формування збалансованої податкової політики, адаптованої до конкретних соціально-економічних умов. Аналіз таблиці 1 свідчить про відсутність універсального підходу до трактування впливу

податків на економічний розвиток, що зумовлено відмінностями у теоретичних передумовах та об'єктах дослідження.

Так, класичний підхід розглядає податки переважно як стримувальний фактор економічного розвитку, акцентуючи увагу на їх негативному впливі на накопичення капіталу та підприємницьку ініціативу. Відповідно, податкова політика в межах цього підходу має бути мінімально обтяжливою та нейтральною щодо економічних рішень суб'єктів господарювання.

На відміну від нього, кейнсіанський підхід підкреслює активну роль податків як інструменту макроекономічного регулювання. Податки в цьому контексті виступають важелем впливу на сукупний попит, зайнятість і темпи економічного зростання, що зумовлює доцільність їх гнучкого використання залежно від фази економічного циклу.

Неокласичний підхід зосереджується на аналізі податкових спотворень та ефективності оподаткування, розглядаючи економічний розвиток як функцію оптимальної структури податкової системи. У межах цього підходу ключовим є не стільки загальний рівень податкового навантаження, скільки його розподіл між різними податковими інструментами.

Особливе місце займає теорія економіки пропозиції, відповідно до якої податки безпосередньо впливають на стимули до виробництва та інвестування. Концепція кривої Лаффера, узагальнена в таблиці, ілюструє можливість досягнення зростання бюджетних надходжень через оптимізацію податкових ставок, а не їх механічне підвищення.

Водночас інституціональний підхід доповнює традиційні теоретичні концепції, наголошуючи на визначальній ролі якості інституційного середовища. Згідно з цим підходом, вплив податків на економічний розвиток значною мірою залежить від ефективності податкового адміністрування, стабільності законодавства та рівня довіри платників податків до держави.

Отже, результати порівняльного аналізу, представлені в таблиці 1, підтверджують, що податки можуть виступати як фактором стримування, так і чинником стимулювання економічного розвитку. Це зумовлює необхідність формування збалансованої податкової політики, яка поєднує елементи різних

теоретичних підходів з урахуванням національних економічних умов та інституційних особливостей.

Узагальнення теоретичних підходів до аналізу впливу податків на економічний розвиток дає підстави стверджувати, що жодна з існуючих концепцій у чистому вигляді не може бути ефективно застосована в умовах трансформаційної економіки. Це особливо актуально для України, де економічний розвиток відбувається під впливом структурних диспропорцій, зовнішніх шоків, інституційних обмежень та воєнних викликів.

На думку автора, оптимальна модель податкового впливу для України має ґрунтуватися на синтезі неокласичного, кейнсіанського та інституціонального підходів, із домінуванням інституційної складової. Такий підхід дозволяє поєднати фіскальну стабільність із стимулюванням економічної активності та забезпеченням довгострокового розвитку (рис. 1).

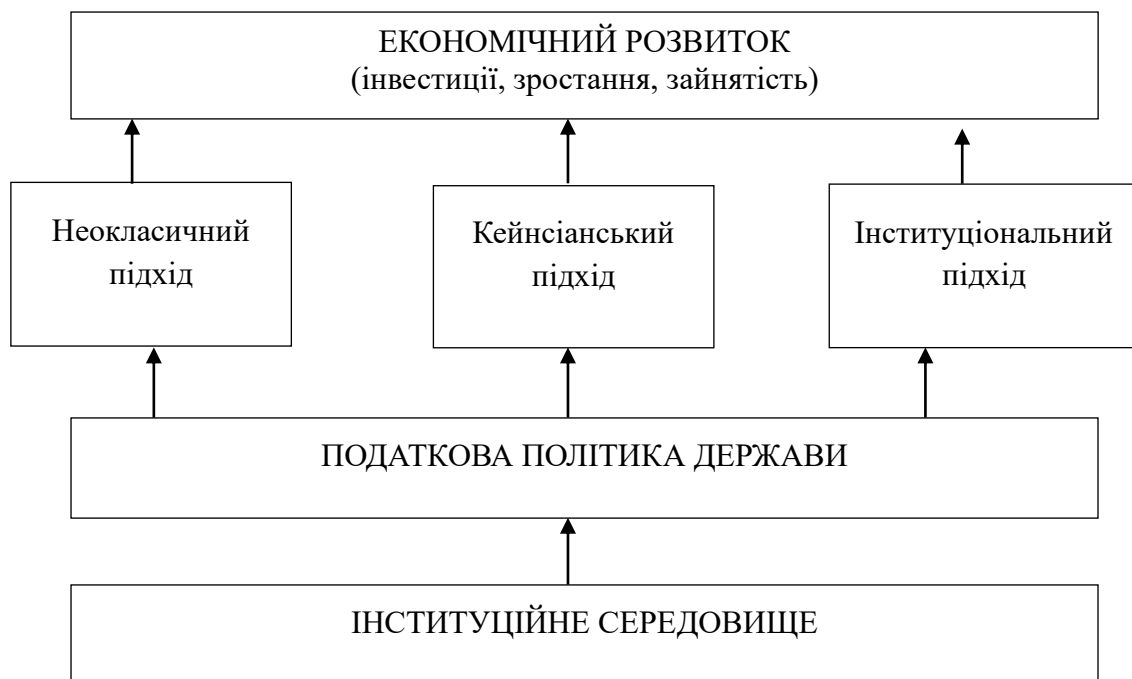

Рис. 1. Авторська модель адаптивного податкового впливу на економічний розвиток України

Джерело: розроблено автором.

По-перше, з позицій неокласичної теорії доцільним є зменшення податкових спотворень шляхом оптимізації структури оподаткування. Це передбачає:

- зниження надмірного податкового навантаження на продуктивні фактори (праця, інвестиції);
- розширення податкової бази за рахунок скорочення тіньового сектору;
- забезпечення нейтральності податкової системи щодо вибору форм господарської діяльності.

По-друге, кейнсіанський підхід має використовуватися в частині антициклічного регулювання економіки. Податкова політика повинна бути гнучкою та адаптивною, передбачаючи:

- тимчасові податкові стимули для бізнесу в періоди економічного спаду;
- використання податкових пільг для підтримки стратегічних галузей та зайнятості;
- узгодженість податкових змін із бюджетною та інвестиційною політикою держави.

Водночас визначальним елементом оптимальної моделі податкового впливу є інституціональний компонент, без якого реалізація навіть теоретично обґрунтованих податкових рішень втрачає ефективність. У цьому контексті ключового значення набувають:

- стабільність і передбачуваність податкового законодавства;
- зменшення адміністративного тиску на платників податків;
- підвищення прозорості податкового адміністрування;
- формування довіри між державою та бізнесом.

Автор вважає, що за умов низької інституційної спроможності навіть помірні податкові ставки можуть мати дестимулюючий ефект, тоді як за високої якості інститутів податки здатні виконувати не лише фіскальну, а й розвиткову функцію.

Таким чином, оптимальна модель податкового впливу на економічний розвиток України має базуватися на принципі адаптивної податкової політики, яка:

- враховує фазу економічного циклу;
- орієнтується на стимулювання продуктивної діяльності;
- забезпечує баланс між фіскальними потребами держави та інтересами економічних агентів;
- інтегрує податкові інструменти в загальну систему економічного управління.

Реалізація такої моделі створює передумови для посилення інвестиційної привабливості, зростання ділової активності та формування сталих темпів економічного розвитку в довгостроковій перспективі.

Висновки. У результаті проведеного дослідження узагальнено основні теоретичні підходи до вивчення впливу податків на економічний розвиток, зокрема класичний, кейнсіанський, неокласичний, теорію економіки пропозиції та інституціональний підходи. Встановлено, що податки можуть виконувати як стримувальну, так і стимулюючу функцію залежно від структури податкової системи, характеру фіскального втручання та якості інституційного середовища. Порівняльний аналіз теоретичних концепцій засвідчив відсутність універсальної моделі податкового впливу, придатної для застосування в різних економічних умовах, що зумовлює необхідність адаптації податкової політики до національних соціально-економічних особливостей.

Обґрунтовано авторське бачення оптимальної моделі податкового впливу на економічний розвиток України, яке базується на синтезі неокласичного, кейнсіанського та інституціонального підходів із домінуванням інституційної складової. Запропонована адаптивна модель передбачає поєднання стимулюючої ролі податків із антициклічним регулюванням та забезпеченням стабільних і передбачуваних податкових правил. Реалізація такої моделі створює передумови для підвищення

інвестиційної активності, детінізації економіки та формування сталих темпів економічного розвитку в довгостроковій перспективі.

Література

1. Коніна М. О. Податкові важелі антикризової політики держави. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Випуск 18, частина 2. С. 62-65.
2. Саєнко О. Р. Податкове навантаження як оцінка ефективності системи оподаткування в Україні. Агросвіт. 2019. № 11. С. 30-34
3. Фіскальний простір сталого соціально-економічного розвитку держави: моногр. / за ред. д. е. н., проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 332 с.
4. Atkinson, A. B., & Stiglitz, J. E. (1976). *The Structure of Indirect Taxation and Economic Efficiency*. *Journal of Public Economics*.
5. Bedianashvili G., Ivanov Yu. B., Paientko T. V. Tax Reforms in Ukraine and Georgia: Changing Priorities. *Journal of Tax Reform*, Vol. 5, No. 2, 2019, pp. 107-128.
6. McBride W. What Is The Evidence on Taxes and Growth? Special Report No. 207. Washington, D.C.: The Tax Foundation, 2012.
7. North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press.
8. Ricardo, D. (1817) On the Principles of Political Economy and Taxation (John Murray, London). In: Sraffa, P., Ed., *The Works and Correspondence of David Ricardo*, Vol. 1, Cambridge University Press, Cambridge, 1951.
9. Smith, A. (1776). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. URL: <http://gesd.free.fr/smith76bis.pdf> (Дата звернення: 10.01.2026).
10. Stiglitz, J. E., & Rosengard, J. K. (2015). *Economics of the Public Sector* (4th ed.). W. W. Norton & Company.

References

1. Konina, M.O. (2018), “Tax levers of the state's anti-crisis policy”, *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, vol. 18, no. 2, pp. 62-65.
2. Saienko, O.R. (2019), “Tax burden as an assessment of the effectiveness of the taxation system in Ukraine”, *Ahrosvit*, vol. 11, pp. 30-34.
3. Krysovatyi, A.I. (2016), *Fiskal'nyj prostir staloho sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku derzhavy [Fiscal space for sustainable socio-economic development of the state]*, TNEU, Ternopil', Ukraine.
4. Atkinson, A.B. and Stiglitz, J.E. (1976), “The Structure of Indirect Taxation and Economic Efficiency”, *Journal of Public Economics*.
5. Bedianashvili, G. Ivanov, Yu.B. and Paientko, T.V. (2019), “Tax Reforms in Ukraine and Georgia: Changing Priorities”, *Journal of Tax Reform*, vol. 5, no. 2, pp. 107-128.
6. McBride, W. (2012), “What Is The Evidence on Taxes and Growth?”, *Special Report No. 207. The Tax Foundation*, Washington, D.C.
7. North, D.C. (1990), *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.
8. Ricardo, D. (1817), *On the Principles of Political Economy and Taxation*, John Murray, London, UK.
9. Smith A. (1776), *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, University Of Chicago Press, Chicago, USA, available at: <http://gesd.free.fr/smith76bis.pdf> (Accessed 10.01.2026).
10. Stiglitz, J. and Rosengard, J. (2015), *Economics of the Public Sector*, W.W. Norton & Company, New York, USA.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2026 р.